

HALK MÜZİĞİ ÜZERİNE DÜŞÜNCELER

M. Orhan ŞENER, Elektrik Mühendisi

Süreç içerisinde ilkel toplum, kölecî toplum ve giderek modern toplum oluşmaları diğer sanatlar gibi müzikte de yenileşmeler ilerlemeler göstermiştir. Başlangıçta doğa güçlerine, tanrılara, hastalık ve ölümlere vb. uyum sağlama, kötü etkileri azaltıp kötü ruhları kovma gibi sebeplerle başlayan dans ve beraberindeki müzik eserleri, toplum ilerledikçe doğum, ad koyma, cenaze, düğün ve dahi lirik duygular ve aşk temalarına kadar bir yelpazede kendini göstermiştir.

Özellikle Asya kıtası ezgisel olarak pentatonik, tartımsal (ritmik) açıdan değişken ancak 4, 7 ve ya 8 zamanlı ölçülerdeki bu şiir ve dans yapısına uygundur ve genellikle çok sesli olup zaman içinde tek sesli müzik yapıları ortaya çıkmıştır.

Orta Asya kökenli olan zaman içinde göçlerle İran ve Ön Asya (Anadolu ve Ortadoğu) ikliminden beslenerek değişimler gösteren kent kültürünün etkisiyle müzikal anlamda kurumsallık kazanan müziğimizin 18-19.yy lara kadar gelişinden söz etmiştik ve elimizde halk müziğimizin geçmişi hakkında yeterli veri olmadığını söylemiştik. Nitekim 17.yy a kadar ki süreçte dikkate değer yazılı belge niteliğinde Polonya asıllı Ali UTKİ'nin kendi gayretiyle notalarını tespit ederek (belki yazarak) bize ulaştırdığı 3-4 halk türküsünden başka bir bulgu yoktur. Ancak bu bile çok öğreticidir, umarız bir başka yazıda bunu açabilme olanağı olur. Halk müziği, kayıt altına almanın yerleşmediği bizim gibi toplumlarda, diğer folklorik öğeler gibi nesilden nesile kulaktan kulağa aşıkların ozanların aracılığı ile taşınarak 20.yy başlarına kadar gelinmiştir.

Bunun dışında Selçuklu ve Osmanlı Devletinin belli başlı kentleri ile ülkenin dört bucağındaki alevi tekkeleri vb. yerlerde ahilik geleneğinin yaşatıldığı şehir, kasaba gibi yerleşimlerdeki gece toplantılarında, bayram, düğün gibi törenlerde de halk müziği yaşatılmıştır. Tabi bir arşivleme, biriktirme, notaya geçirme çabası olmadan!

20. yy başlarında Bela Bartok isimli bir Macar besteci, ülkesinden çıkarak önce Romanya sonra da Bulgaristan'a geçerek toplam 10.000'in üzerinde halk ezgisini derledi ve bu o ülkeler için çok önemli bir olay oldu. Bartok daha sonra Osmanlı toprağına gelip Maraş-Adana bölgelerinde 1000 in üzerinde halk türküsü derledi. Yani notaya alıp ilk gören biri tarafından çalınıp söylenebilecek hale getirdi. İletişim noksanlığı, savaşlar ve ekonomik krizler nedeniyle bu olanların yankısı duyulmadı.

Cumhuriyet sonrası ülkenin modernizasyonuna bir gösterge olan Ankara Devlet Konservatuarının kuruluşu ve takiben bu okulun Necil Kazım, Halil Bedii, Ulvi Cemal Erkin gibi müzikologların bazı halk türkülerini tespit edip batı müziği ile ilgilenen Muzaffer Sarısüzen Tahsin Bangioğlu, Mahmut Ragıp Kösemihal gibi müzikologların içinde bulunduğu gruplar hükümet emri ile Anadolunun muhtelif yörelerine giderek inceleme ve tespitlerde bulunmuşlardır. Böylece halk müziği repertuarı birkaç yıl içinde hatırı sayılır bir şekilde genişlemiştir. 30' lu yıllardan sonra radyoların ve TRT nin kurulmasıyla bu işlemler devam ettirilmiştir.

Halk müziği yalnızca ezgilerden türkü, uzun hava, kırık hava vb. insan sesini temel alan bir şey olmayıp halk danslarının müziğini de içine alır. Ayrıca doğaçlama, saz ezgileri notasız olmalarına rağmen halk müziği ile ilgilenenlerin seyerek yaptığı bir şeydir.

Şu an 80 yıla yakın bir çalışmanın sonunda TRT de sözlü ve enstrümantel 5000 civarında bir repertuar bulunmaktadır. Bartok'un derlediği türküler bu rakama dahil midir tam bilmiyoruz. Ancak şöyle bir nokta vardır ki keşimizin dikkatini çekmiş olabilir. Bir çok yörede aynı sözler veya nakaratlar farklı veya benzeyen melodik yapılarda karşımıza çıkabiliyor. Ancak farklı zamanları, farklı olayları, farklı kişileri, farklı duyguları ele aldıkları için bunların her birini ayrı bir türkü kabul edebiliriz.

Bunun gibi bir başka gerçek de şudur; aynı coğrafyayı paylaştığımız Rum, Bulgar, Ermeni, Arap, Kürt gibi etnik yapıların folklorünü de aynı melodiyi birebir kullandığı sözleri kendi ana dilinde söyleme vardır. Bu da olaya ayrı bir renk tat ve güzellik vermekte barış duygusunu körüklemektedir.

1940 ve 50 lerde halk müziğinin geniş kitlelerle paylaşılması çabaları iletişim ağlarındaki teknik yetersizlikler nedeniyle belli bir düzeyde kalmış ancak yerel sanatçılar ve aşıkların gayretiyle ayakta tutulmaya çalışılmıştır. Folklorun her dalında olduğu gibi halk müziğindeki geleneksellik yapısı müziğe nefes vermiştir. TRT'nin kuruluşu radyo istasyonu ve vericilerin artması 70 lerde televizyonun ülkedeki gelişmesiyle halk müziği istediği ortamı bulmuştur.

Halk müziğinin öğretildiği konservatuarların da eklenmesi şimdilik yapılanma adına sonra nokta gibi görünmektedir.

Elbette ki kurumsallaşma, teknolojik gelişme tek başına bir şey ifade etmiyor.

Sırası gelmişken halk müziğimizi bugünlere getiren bazı icracıları (ses ve saz) analım. Yerel sanatçılar denince hemen Diyarbakırlı Celal GÜZELSES akla gelir. Urfa, Elazığ, Malatya gibi bölgelerden de ülke çapında ün yapmış sanatçılar vardır. Orta Anadolu diyince radyo programlarının olmazsa olmazı bozlak ustaları Muharrem ERTAŞ sayılabilir. Derlemeciliği, hocalığı, TRT yöneticiliği yapan usta sanatçılardan A. Gazi AYHAN, Ali Ekber ÇİÇEK, Nida TÜFEKÇİ, Ahmet YAMANCI, Abdurrahman KIZILAY, Mehmet ÖZBEK, Şemsi YASTIMAN hemen akla gelen isimleridir. Etkili ve güzel sesleriyle halk müziğini sevdiren Muzaffer AKGÜN, Nezahat BAYRAM, Can ETİLİ, Cemile CEVHER, Mükerrerem KEMERTAŞ, Bedia AKARTÜRK, Ümit TOKCAN, Osman TÜREN, A. Rıza AKBULUT sazlarıyla Yılmaz İPEK, Mehmet ERENLER, Yücel PAŞMAKÇI, Arif SAĞ, M. Özgül gibi isimler dün diyeceğimiz dönemin isimleridir. Günümüzde de radyo sanatçılarının sayıları TRT'deki personel düzenlemelerinin getirdiği kısıtlamaya rağmen az değildir. Bu gün için genç nesilde çok yetenekli isimler olmakla beraber henüz şu an büyük isim yapmış birisinden söz edemiyoruz. Başka bir başlık altında belki bunu tartışabiliriz. Bu arada gözlediğimiz bir şey genç neslin halk müziğine ilgisi sürekli artmaktadır. Birçok bağlama ve ses kursları topluluklar türkü söylenen ve çalınan mekanların artması sevindiricidir.